

ОСОБЛИВОСТІ ОСКАРЖЕННЯ ДЕЯКИХ ПОЛОЖЕНЬ ПОСТАНОВИ ПРО ЗАКРИТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Одним із основних завдань кримінального провадження є охорона прав та законних інтересів учасників кримінального провадження (ст. 2 КПК). Відповідно, задля цієї охорони законодавець передбачив низку принципів, які закріплені у кодексі. Так, ч. 1 ст. 24 КПК зазначає, що кожному гарантується право на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності суду, слідчого судді, прокурора, слідчого судді в порядку, передбаченого КПК.

Засада забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності впливає зі ст. 55 Конституції України, яка гарантує право на оскарження в суд рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових та службових осіб, та п. 8 ч. 3 ст. 129 Конституції, який закріплює таку засаду судочинства, як забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішення суду. [3, с. 75]

Ця засада як самостійний елемент системи засад кримінального провадження вперше передбачена у діючому кримінальному процесуальному законодавстві. Однак у літературі і до прийняття КПК вже існували пропозиції щодо визначення принципу оскарження процесуальних дій та рішень: «правове положення, згідно з яким кожному учаснику кримінального судочинства гарантується право на оскарження дії (бездіяльності) і рішення суду, прокурора, слідчого, органу дізнання і дізнавача у порядку, визначеному законом, з метою забезпечення захисту прав і свобод людини та громадянина і виконання завдань кримінального судочинства». [4, с. 149]

Сутність цієї засади полягає в тому, що дія, бездіяльність, рішення суду, слідчого судді, слідчого, прокурора можуть бути оскаржені у порядку, передбаченому КПК. Особливо відчутна дія цього принципу під час оскарження таких процесуальних рішень, які тягнуть за собою значні юридичні наслідки та кардинальну зміну напрямку досудового розслідування. До таких рішень,

відноситься і постанова про закриття кримінального провадження. Сама процедура оскарження зазнала деяких змін порівняно із Кодексом 1961 р., тому існує необхідність дещо детальніше її проаналізувати.

Порядок оскарження рішень, дій і бездіяльності органів та посадових осіб під час досудового розслідування передбачений Главою 26 КПК України. Так, у п.3,4 ч. 1 ст. 303 КПК зазначено, що оскаржити рішення слідчого про закриття кримінального провадження може заявник, потерпілий, його представник чи законний представник, в той же час аналогічне рішення прокурора може оскаржити також і підозрюваний, його захисник чи законний представник. Така різниця пояснюється тим, що згідно з ч. 3 ст. 284 КПК слідчий приймає постанову про закриття кримінального провадження тільки у випадках відсутності події кримінального правопорушення, складу кримінального правопорушення чи набрання чинності законом, яким скасовується кримінальна відповідальність за вчинене правопорушення за тієї умови, що жодній особі не повідомлялося про підозру. Отже слідчий закриває кримінальне провадження тільки у тих випадках, коли підозрюваний відсутній, у всіх інших випадках таку дію має право вчиняти лише прокурор.

В той же час питання щодо строку подання такої скарги є більш дискусійним. Так, згідно зі ст. 304 КПК скарги на рішення можуть бути подані особою протягом десяти днів з моменту прийняття рішення, чи десяти днів з дня отримання особою копії постанови, якщо процесуальне рішення оформлюється саме цим документом. Про закриття кримінального провадження і слідчий, і прокурор виносять постанову, що чітко зазначено у ст. 284 КПК, отже в даному випадку строк буде спливати саме з моменту отримання особою, яка бажає надати скаргу, копії такої постанови. Проте дане рішення має бути оскаржене лише на стадії досудового провадження (ч.1 ст. 303 КПК), після її закінчення така можливість не передбачається. І тут виникає логічне питання: а з якого моменту досудове розслідування вважається закінченим? Ч. 2 ст. 283 КПК зазначає, що прокурор зобов'язаний у найкоротший строк після повідомлення особі про підозру закрити кримінальне провадження. Можна зробити припущення, що момент закриття кримінального провадження збігається із моментом винесення відповідної

постанови. Проте в такому випадку зацікавленим особам взагалі не надається часу на оскарження такого рішення (нагадаємо, що ст. 303 КПК дозволяє оскаржувати рішення уповноважених органів та їх посадових осіб лише на стадії досудового розслідування). Іншим логічним припущенням є саме момент затвердження прокурором відповідної постанови слідчого. Проте ст. 284 КПК зазначає, що дане процесуальне рішення слідчого не вимагає погодження прокурором, а сам слідчий лише зобов'язаний повідомити про прийняте ним рішення зацікавлених осіб та прокурора. Прокурор, в свою чергу, протягом двадцяти днів з моменту отримання копії постанови має право її скасувати у зв'язку із незаконністю чи необґрунтованістю. В такому випадку ще однією «лінією фінішу» досудового розслідування може бути саме момент спливу двадцяти днів з моменту отримання прокурором копії постанови слідчого. Проте в той же час інші зацікавлені особи могли отримати цю постанову значно пізніше і, відповідно, їхнє право на оскарження буде порушене. Можливо, в такому випадку існує необхідність провести певну аналогію між статтями кодексу. Так, ч. 2 ст. 214 КПК зазначає, що досудове розслідування розпочинається з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Можливо, саме внесення відомостей до ЄРДР щодо закриття кримінального провадження і буде моментом закінчення досудового розслідування. Тим паче ч. 3 ст. 283 КПК прямо передбачає обов'язок прокурора внести відповідні відомості до даної інформаційної бази. Проте виникає інше обґрунтоване питання: коли прокурор має вносити відомості до ЄРДР? Очевидно, що на момент закінчення досудового розслідування. Згідно з п. 3.1 р. 1 Положення «Про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань» інформація про закінчення досудового розслідування повинна бути внесена протягом 24 годин з моменту прийняття процесуального рішення. Фактично, виходячи із логіки чинного КПК, стадія досудового розслідування на цьому повинна закінчитися. Проте в такому випадку жодна особа не здатна оскаржити таке рішення, бо оскарження повинно відбуватися саме на стадії досудового розслідування. Порядок дії в такій ситуації ні КПК, ні Положення не зазначає.

Також можна проаналізувати ще одну цікаву особливість чинного КПК. Так, ч.2 ст. 283 зазначає, що саме прокурор є єдиною посадовою особою, якій надано

право закінчувати досудове розслідування. Проте, як вже зазначалося, слідчий може самостійно закрити кримінальне провадження, не потребуючи жодного погодження від прокурора. Тобто постанова слідчого буде підставою закриття кримінального провадження, а саме слідчий буде єдиним уповноваженим суб'єктом закриття провадження. Проте це прямо суперечить ч. 2 ст. 283 КПК, у якій такими повноваженнями наділений лише прокурор. В даному випадку маємо певну плутанину у суб'єктах, які наділені повноваженнями закінчити досудове розслідування.

Варто зазначити, що глава 26 КПК, яка регулює порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності відповідних уповноважених органів чи посадових осіб, не зазначає, кому саме має подаватися скарга. Кодексом визначені терміни подання скарги, умови її повернення, проте не сказано, до якого саме органу чи посадової особи необхідно звернутися. Виходячи із логіки усієї глави можна дійти висновку, що такі скарги подаються саме слідчому судді. Проте особі без юридичної освіти в даному випадку досить легко заплутатися. П. 2 ч. 2 ст. 304 зазначає, що скарга повертається, якщо вона не підлягає розгляду у цьому суді. Проте жодна стаття кодексу не зазначає, до якого саме суду зацікавлена особа повинна звернутися. І знову кодекс не дає чіткої відповіді, тим самим ускладнюючи учасникам кримінального провадження реалізацію своїх прав. Також виникає питання щодо дій прокурора в тих випадках, коли відповідна скарга прийде саме на його ім'я. Чи повинна така скарга повертатися особі із зазначенням причини, чи прокурор повинен передати її за належністю? На ці питання КПК відповіді не дає.

У ч. 2 ст. 305 КПК зазначено, що слідчий та прокурор можуть самостійно скасувати відповідні рішення, припинити дію чи бездіяльність, які оскаржують ся, що тягне за собою закриття провадження за скаргою. Частково це ж положення зазначено і у ч. 5 ст. 284 КПК, яка передбачає можливість прокурора скасувати постанову слідчого про закриття кримінального провадження за скаргою заявника, потерпілого, якщо така скарга подана протягом десяти днів з моменту отримання цими особами копії постанови. В даному випадку можна помітити певну колізію. Скарги на дії та рішення слідчого повинні направлятися до слідчого судді, про що нам кажуть статті 303-308 КПК. В той же час постанова слідчого про закриття

провадження оскаржується до прокурора, про що зазначає ст. 284 КПК, проте такий порядок не передбачений главою 26 чинного кодексу. Тобто не зрозуміло, до кого саме повинна звертатися зацікавлена особою з метою оскарження постанови слідчого про закриття кримінального провадження. Також не зрозуміло, чи виключає розгляд скарги прокурором відповідний розгляд суддею. Очевидно, що не включається, бо прямих вказівок в КПК на це немає. Отже, особа має можливість надати скарги як прокурору, так і слідчому судді, причому в даному випадку мова про те, що слідчий суддя буде виступати в даному випадку апеляційною інстанцією не йде.

Виходячи із усього вищезазначеного можна дійти висновку, що до процедури оскарження рішень, дій та бездіяльності органів досудового розслідування та прокуратури варто внести низку уточнень з метою покращення функціонування відповідного інституту оскарження та кращого забезпечення прав учасників кримінального провадження. В той же час в цілому можна відмітити позитивні зрушення чинного кримінального процесуального законодавства у сторону законності та зазначити, що в подальшому усі недоліки КПК будуть усунені або на законодавчому рівні, або за допомогою практики чи відповідних наказів та інструкцій, які «відшліфують» усі колізії кодексу.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року (з наступними змінами) станом на 22 листопада 2012 року: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / Відп. Ред.: С.В. Ківалов, С.М. Міщенко, В.Ю. Захарченко. – Х.: Одиссей, 2013. – 1104 с.
3. Швидка А.С. Оскарження процесуальних дій та рішень як принцип кримінального судочинства / А.С. Швидка // Державна політика у сфері кримінальної юстиції та забезпечення правопорядку в Україні: Матер. наук.-практ. семінару (28 лютого 2008 р., Дніпропетровськ). – Дніпропетровськ, 2008. - С. 149